

Friedrich-Universität Bützow

**De Argumentis Veræ Divinitatis Christi In Iis Scripturæ S. Locis, Ubi Vox, Spiritus, De Ipso Adhibita Et
Carni Opposita, Occurrit**

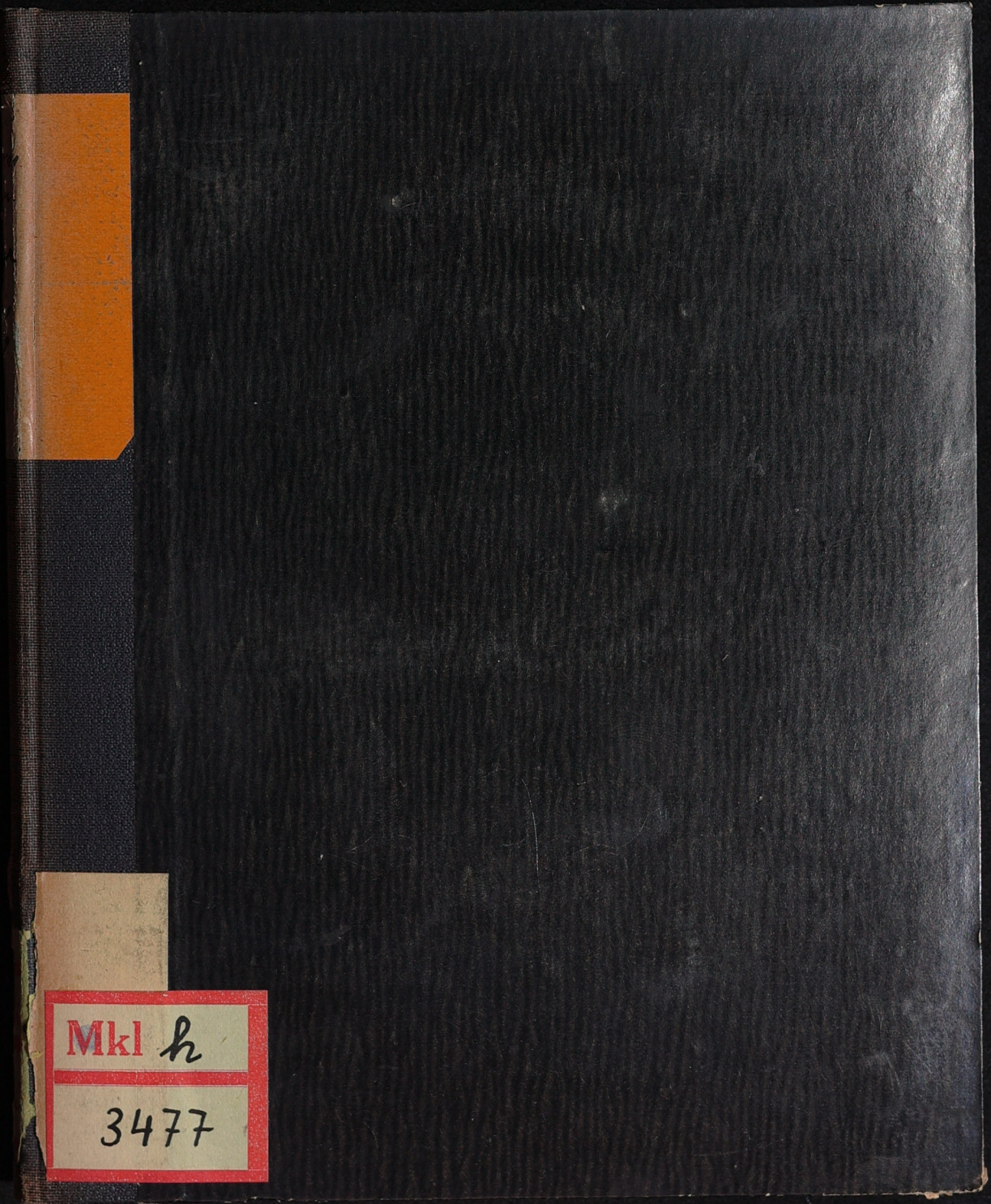
Commentatio Postrema

Bvetzovii: Typis Ioann. Gotth. Fritzii, [1772?]

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1837729093>

Band (Druck) Freier Zugang

zfb ME
05. Aug. 1999

entsäuert ●

Math. h.
3477

3
COMMENTATIO POSTREMA.

DE
ARGUMENTIS VERÆ DIVINITATIS CHRISTI IN
IIS SCRIPTURÆ S. LOCIS, UBI VOX SPIRITUS
DE IPSO ADHIBITA, CARNI OPPONITUR.

QUA
RECTOR ET CONCILIUM
ACADEMIÆ FRIDERICIANÆ
BUETZOVIENSIS,

CIVIBUS
PENTECOSTES
FESTUM
PIE TRANSIGENDUM
INDICUNT.

B V E T Z O V I I
TYPIS IOANN. GOTTH. FRITZII, SEREN. DVC. AVL.
ET ACADEM. TYPOGR.

1772.

COMMITTATUS ROSTOCKENSIS

ACQUIESCENTIA VETERINARIUM CURIAE ET
IN REPTURA S. LOCI, QUI VOX SHUTTS
DE PROXIMITATE, CARM. ONO. VIDE.

CON

RECTOR ET CONCLIVM
ACADEMIE RUDERICIANAE
RUSTOVIANAE.

CIA 11 08

PENITENTECOSTES

1811

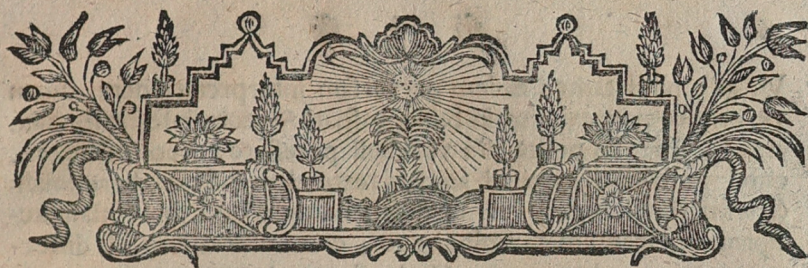
PIE TR. RUDERICIANAE

1811

ATTESTATIO

THE JOUR. GOTT. F. RUD. R. C. V. A. L.
ET ALIIS. TROCK.

I. N. J.

Superiori commentatione altera *) institui-
mus ostendere, quam male cohæreant ea,
quæ *Hug. Grotius* ad evertendum simpli-
cem sensum loci apostolici, *Rom. I. 3, 4.*
in medium attulit. Persequamur jam re-
liqua.

Si *Grotius* multis istis congestis testimoniis quæ superiori
Programmate retulimus, effecit aliquid, id quidem unice in eo
versatur, vocem *δυναμιν*, si ad miracula referatur, passim in li-
bris N. T. virtutem istam divinam indicare, qua miracula perpe-
trantur. Atque hæc quidem vocabuli vis huic nostro loco con-
gruit; utique enim Apostolus affirmat, Christum virtute ista
divina, qua tot tamque stupenda miracula edidit, imprimis qua
postremo loco ad consignanda quasi omnia reliqua miracula ex
mortuis resurrexit, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, declaratum & osten-
sum esse, quod sit vere Filius Dei, conf. *Joa. II, 18. 19. 21. 22.*

a 2

V,

*) vid. Program. pasch. huj. an.

V, 36: nihil tamen eadem perversam interpretationem, quam vir cæteroquin eximius in hunc nostrum locum inferre studuit, juvant. Etenim posita ista vocabuli potestate, Apostoli verba, quod postremo loco ad animadvertendam pseud-herminiam *Grotianam* observari velim, si secundum *Grotii* sententiam accipiantur, inanium tautologiarum, contradictionum, & distortarum vocum plena erunt. Verba sequentia enim, *κατα πνευμα ἁγιοσύνης*, *Grotius* itidem de divina ista virtute accipi vult, qua Christus exornatus miracula sua perfecit. Atqui hoc pacto Apostolus dixisset, Christum declaratum, seu si malis, destinatum fuisse Filium Dei *per virtutem istam divinam, qua miracula edidit*, & iterum, *per virtutem istam, qua miracula edidit*. Si epexergasiam in subsidium vocare velis; obstat istud, quod Apostolus utrumque vocabulum, *δυναμις*, & *πνευμα* plane diversis jungit præpositionibus: id quod naturæ epexergasiæ seu hendyados adversatur, & procul dubio Apostolus, si hæc ipsius mens fuisset, ita posuisset vocabula, quomodo eadem per hanc orationis figuram occurrunt, *Ad. X*, 38. Accedit, quod adhuc majoris momenti est, ut unam eandemque particulam *κατα*, in uno eodemque orationis tenore bis ita positam, ut apertissime alterum sermonius membrum ad alterum referatur & alteri opponatur, diverso tamen plane sensu & immutata prorsus potestate accipere cogaris. Etenim in priori membro, *κατα σαρκα*, denotat hæc particula respectum istum, quo objectam aliquam rem in præsentia consideramus: in posteriori vero, *κατα πνευμα*, ex sententia *Grotii*, causam, quæ agit & efficit aliquid. Cur, quæso, Apostolus utrumque membrum eadem particula adhibita ita posuisset, ut necessario cuivis lectori in utroque unus idemque sensus in mentem venire debeat; si diversas plane & longe invicem remotas notiones in animo habuit? Cur, si epexergasiam aliquam vocabuli, *ἐν δυναμει*, afferre voluit, consuetæ vocum constructione, quæ in ista orationis figura adhiberi solet,

folet, locutus non est, sed talem adhibuit loquendi formam, quæ non nisi violenter in hunc sensum trahi potest? vereor, si quis hujus generis interpretationes sibi licitas esse putat, ne is quidem aptus & idoneus sit, ad exculpandum ex Scriptura si quidquid ipsi lubet.

Tot igitur tamque putidis induit se difficultatibus, in tantas angustias redigitur, & ad tot alias pseudoherminias falsasque & contortas hypothesen, ambiguamque disputandi rationem cogitur dilabi, qui dissimulata & neglecta simplicissima ista interpretatione, verba Apostoli aliorum trahere, nec illustrissimum istud dogma de Christo homine & Deo in iis videre velit. *Christus est filius David, quatenus tanquam homo & secundum naturalem hominum conditionem spectatur: idem vero ille potentissime seu per potentiam & virtutem illam infinitam, qua miracula edidit, & ex mortuis imprimis resurrexit, declaratus est, esse Filium Dei, quatenus secundum illam naturam consideratur, que præter reliquas appellationes etiam Spiritus sanctitatis vocatur, & in ipso præsens & carni unita est.* Hæc interpretatio consuetæ vocabulorum potestati congruit, & per verborum positionem necessario inferitur: hanc eandem facile intellexerunt illi, ad quos scribit Apostolus, nec alia ipsis per notiones, quibus imbuti & adfueti erant, in mentem venire potuit. Plerique enim illorum judæi erant, & qui ex gentibus ad ipsos accesserant, a judæis acceperant religionis christianæ institutionem & dogmata. Nec igitur nos aliam interpretationem anxie conquirere & ex nostro ingenio fingere debemus. Quin ipse *Grotius* perspicuitate & luce hujus interpretationis perculsus, & perplexitatum contortarumque artium quasi pertæsus & oblitus, alio loco ad *Marc. II, 8*, talia profert, quibus semetipsum refellit, & simplicem sensum confirmat.

Etiam illæ dubitationes, quantum ego quidem intelligo, facile tolluntur, quas vener. *D. Joa. Ge. Hofmann* in annotat. ad vernac. translationem paraphras. Lockianæ h. l. adversus

hanc interpretationem in medium attulit. *Lockium* equidem egregie ostendit vir doctus, non explicasse & interpretatum esse verba, sed obscurasse, & tantam studio induxisse caliginem, omniaque vagis & ambiguis vocibus involvisse, ut fortasse ipse, quid senserit, haud scivisse censendus sit: at contra alteram istam simplicemque interpretationem idem vir eximius mihi quidem videtur sine causa difficultatesnectere. Etenim si quaeratur, cur divina ista natura, in Christo cum carne unita, præcise *Spiritus sanctitatis vocetur*; responsio est facilis, quia hæc appellatio illa ipsa est, qua ex theologia judaica istius temporis divina illa natura insigniri passim solebat. Hinc & accuratissime formulam hebraicam *Ruach habkodesch*, *Spiritus sanctitatis* retinuit Apostolus, qua, cum de tertia Divinitatis persona disputat, uti haud solet, sed tunc quidem *πνευμα ἅγιον*, *Spiritus sanctum* fere dicit. Deinde ratio, cur Apostolus ad appellationem Filii Dei addiderit, *κατὰ πνευμα*, obscura esse haud potest, nec ulla tautologix alicujus suspicio superesse potest. Paulo aliter videtur vir iste eximius nexum orationis representasse, ac res ipsa fieri jubet, obscuritasque illa, quam invenisse sibi visus est, ex templo evanescit, dummodo id, quod Paulus proxime innuit, recte animo concipiamus. Etenim Apostolo id propositum est, ut Christi, quem ut hominibus annunciet, ipse a Deo electus & missus erat, illustrem personam statim ab initio epistolæ paucis describat, qualis sit. Hinc primo statim loco v. 3. *Filium Dei* ipsum vocat, idque quomodo capi debeat ut luculentius ostenderet, addit declarationem: *esse quidem ipsum filium Davidis*, qualis Messias secundum priscam & a prophetis traditam theologiam esse debuit, *quatenus homo sit & tanquam homo spectetur*, nec tamen simplicem Davidis filium aut nudum hominem; *sed esse eundem*, ut modo eum vocaverat, *Filium Dei secundum sublimiorem istam naturam*, quæ cum homine sese univerit, sive cum *secundum eam naturam spectetur, quam Judæi Spiritum sanctitatis vocabant, in ipso habitantem*. Utrique
ita

ita ineptè Apostolus locutus non est, ut diceret, *Christum esse Deum, quatenus est Deus*; quemadmodum nec in priori membro ita ineptit, ut dicat, *Christum esse hominem, quatenus est homo*: sed duplicem respectum duplexque istud fundamentum declarat, secundum quod Christus hinc *filius Davidis*, illinc *Filius Dei* sit. Quemadmodum igitur in priori membro nulla adest tautologia propter additum *κατα σαρκα*, nec hæ adjectæ voces superflue sunt, si in hac orationis serie considerentur & ex consilio scribentis dijudicentur, quanquam alias nemo unus dubitaverit, filium Davidis esse hominem; sic & in altero membro, cum Apostolus declarare vult, quo respectu & ex quonam fundamento Christus sit major & illustrior persona, quam nudus *filius David*, filius *nimirum Dei*, adjectæ voces *κατα πνευμα* nullam involvunt tautologiam, nec ullo modo superflue sunt; dummodo in iusta sua connexione & relatione ad membrum prius spectentur. Quoad rem ipsum Apostolus quæstionem istam solvit & declarat, quam Dominus ipse *Math. XXII, 41. ff.* Phariseis solvendam proponit, quomodo & qua ratione Christus possit esse *filius Davidis*, simul vero & *Dominus* illius?

Ex his, quæ adhuc dicta sunt, ista etiam facile dijudicari & dilui possunt, quæ ab aliis nonnullis, iisque doctissimis viris ad confirmandam *Grotianam* interpretationem, aut *Grotianæ* similem, in medium allata sunt. Nec quidquam novi prolatum esse video, quo spuria ista notio *carnis*, quod *spiritus* opposita statum Christi humilem sive exinanitionis denotet, stabiliri & vindicari possit, præter duo loca *2 Corinth. V, 16. Hebr. V, 7.* Sed prior iste locus ad hanc causam plane non pertinet. Nec enim formula, *κατα σαρκα*, ad Christum referri posse videtur, sed pertinet ad ipsum Apostolum, ut statum illius pristinum innuat, quo tanquam alius homo naturalis, priusquam a Christo ipso illuminaretur, causas obvias cognoscebat, & secundum sui ingenii naturalis visa dijudicabat. Conf. v: 17. Altero loco spectat vocula *σαρξ* omnino ad Christum ipsum; sed id, quod hoc loco

loco differitur, plane alienum est a re proposita, nec exinde statuere ullo modo possumus, quid *σαρξ*, *caro*, quando *πνευματι*, *Spiritui*, opponitur, significet. Non enim talis oppositio nostro loco occurrit, nec ipsa vox, *caro*, necessario istam significationem amittit, quam adhuc adstruximus, ne indicet hominem naturalem & ordinarium, & aliis hominibus similem. *αἱ ἡμέραι τῆς σαρκος*, *dies carnis*, sunt dies, sive tempus istud, quo Filius Dei, assumpta humana natura, tanquam alius & ordinarius homo inter reliquos homines versatus est. Isto tempore accidit illi, ut gravissime afflictus, & morti imprimis ob peccata hominum addictus, ad Patrem preces suas funderet. Hinc apparet, Apostolo proxime non id propositum esse, ut statum exinanitionis data opera explicaret, eique statum exaltationis opponeret, sed ut in universum exponeret, quid Filio Dei in assumpta humana natura acciderit, & quam gravibus se in hac suâ humana natura subjecerit casibus. Jam si aut hoc loco, aut usquam alibi in scripturis *his diebus* carnis *opponerentur* *αἱ ἡμέραι τῆς πνεύματος*, *dies Spiritus*, res aliquam speciem esset habitura, quod *caro* tantum humilitatem, *Spiritus* verò exaltationem *Christi* denoter. At enim verò talis comparatio nec hoc loco, nec alibi usquam occurrit. *σαρξ*, *caro*, denotat & hic primario humanam naturam, quam Filius Dei assumpsit, cum idea aliqua accessoria, qua indicatur, quid Filio Dei eo tempore, quo hominem induit, & inter reliquos homines ut unus ex illis versatus est, acciderit. Jam verò hanc accessoriam notionem solam arripere, eamque, ommissa ista primaria & fundamentali, ad reliqua loca transferre velle, ubi vox *carnis* de Christi persona adhibetur, ut non ipsam humanam naturam, sed statum tantum ejus, quem vocant accidentalem innuat, *Spiritus* verò carni oppositus itidem non naturam quandam, ab humana diversam, sed alium quandam accidentalem statum unius ejusdemque humanæ naturæ complectatur; hæc omnia gratis dicuntur, & per *petitionem principii*, ut ajunt, nec ex hoc Apostoli loco ullo jure exculpi possunt. Omni-

Omnia longissime a vero aberrare videntur, quia *carnem* de nudo corpore Christi humano, *Spiritum* vero de *humana* ejus *anima glorificata* accipi volunt. Etenim hæc interpretatio ab omni usu loquendi immani intervallo distat, sensumque Scripturæ simplicem sine ulla necessitate difficultatibus insuperabilibus fere involvit. Ne ipsa quidem vox *caro Christi* unquam in Scriptura hanc habere videtur potestatem. Certe *Hebr. X, 20, σαρχ*, *caro*, non nudum & inanime corpus Christi significat, sed totum hominem, quem Filius Dei assumpsit, eumque patiendo & moriendo obtulit Deo. *Versus quintus* hujus *cap.* partim huc non pertinet; nec enim ibi *σαρχ*, sed *σωμα* legitur: partim ne confirmat quidem, si vel maxime eum huc trahere velimus, hanc interpretationem; quandoquidem & *σωμα*, *corpus*, totam Christi humanam naturam hoc loco significat. Conf. *Rom. XII, 1.* Eodem modo comparatum est cum verbis Christi, *Joa. VI, 51.* Conf. *Matth. XX, 28.* Præcipue vero vocem *πνευμα*, *Spiritus*, & quidem *Spiritus SANCTITATIS* sive *SANCTUS*, usquam de Messæ anima humana glorificata accipi posse, nec in prisca judæorum theologia, nec in Scriptura s. nec in antiquitate christiana, ullum habet argumentum aut indicium. Accedit, quod hæc notio ad præsentem Apostoli locum translata, nullum plane, aut repugnantem certe sensum gignat. Etenim si vox *caro* nudum tantummodo corpus Christi denotat, seorsim & sejunctim ab anima spectatum; Christus non quæ totum hominem, sed quæ corpus duntaxat, Filius Davidis nuncupandus erit. Et si formula *κατα πνευμα*, *secundum Spiritum*, seu *respectu ad Spiritum sanctitatis habito*, ad humanam Christi animam pertinet, etiam præcedens vox *υιος Θεου*, *Filius Dei*, ad humanam naturam tantummodo pertineat necesse est, sicque talis prodibit sensus: *Christus homo quæ nudum corpus spectatus, est quidem ex semine Davidis; sed quæ animam glorificatam est Filius Dei.* Ut prius membrum ab omni loqua-

b

loquendi consuetudine longissime remotum, dimittam; quid jam in altero membro cogitari poterit, quod rationem aliquam habeat? Si Christo appellatio *Filii Dei* competit qua homini propter statum aliquem, in quem humana ipsius natura traducta est, propter *glorificationem* scilicet; cur non totus homo Christus sit Filius Dei, sed anima tantum ipsius? An totus homo, qua corpus pariter, ac animam, glorificatus non est? Cur igitur corpus Christi ab Apostolo relinquitur in humilitate, ut istud tantum abjecto quodammodo nomine *Filius Davidis* nuncupetur, sine ulla participatione dignitatis illius, qua anima ipsius glorificata macatur, ut *Filius Dei* sit? Deinde, si Christus homo propter glorificationem, quæ animæ ipsius contigit, est *Filius Dei*; utique ante glorificationem *Filius Dei* non fuit, sed sensus nostri loci apostolici erit, Christum cum in his terris versaretur, destinatum fuisse, ut olim, quando anima ipsius fuerit glorificata, ad dignitatem Filii Dei eveheretur. Sed vereor vehementer, ut hoc quidem conciliari unquam possit cum iis, quæ Apostolus alio loco habet, *Filium Dei* jam antea existisse, quam ex muliere homo natus sit, & propterea priusquam humanam animam habuerit. *Galat. IV, 4.* aut cum iis locis, ubi Christus dicitur jam ante glorificationem suam, cum adhuc in his terris qua homo in summa humilitate ambularet, fuisse Filium Dei, & tanquam Filium Dei discipulis suis innotuisse. *Joa. IX, 35-37. I, 14.* Et quo tandem jure dici possit, Christum virtute animæ humanæ *glorificatæ* ex mortuis resurrexisse, cum ipse qua homo post resurrectionem demum in gloriam intraverit, seu glorificatus sit. *Joa. VII, 39. Luc. XXIV, 26. Act. III, 32-33. I Petri, I, II, 21.*

Propemodum vereor, ne nonnulli nimis copiosum me & subtilem in declarando hoc Apostoli oraculo, & in examinandis removendisque aliis interpretationibus, fuisse judicent. Nec, quamquam ego quidem mihi ex rationibus non contemnendis orationem meam ita instituere visus sim, ægre feram;

ut

ut æqui lectores suo fruantur iudicio; dummodo hoc mihi convici-um isti non faciant, qui in evolvendis & inquirendis iis Scripturæ locis, quibus recepta ecclesiæ nostræ dogmata probari solent, omnes litterarum apices subtilissime enixissimoque studio excutiunt, pressamque ubique & accuratissimam interpretandi rationem adhibendam esse contendunt, ne ex systemate, i. e. ex opinionibus antea jam animo conceptis sensum aliquem in divina oracula inferamus, qui reapse in iis non inest, aut paralogismos committamus, & fucatis atque ad obtundendos alios unice comparatis rationibus utamur ad exculpandum sensum, qui nobis placet. Etenim quemadmodum hæc omnia recte & præclare monentur, nec vel vulgatissima & inde ab antiquis temporibus recepta dogmata ejusmodi solertem & subtilem inquisitionem refugere aut detrectare debeant; sic rursus & ii a partium studio liberi nullo modo pronunciari possent, qui hanc curam & hoc subtile studium tum demum probare velint, cum aliquid hac via inveniri possit, quibus dogmata adhuc tradita convelli & labefactari possint, idem vero illud vituperare & tanquam rem inutilem traducere instituerent, cum transfertur ad repellendas falsas & confictas interpretationes, quibus præcipua ecclesiæ decreta sine justa causa & ratione impugnatum eunt. Cæterum in aliis hujus generis, quæ adhuc reliqui sunt, Scripturæ locis licebit nobis brevioribus esse.

Ad hunc, quem adhuc tractavimus, *Pauli* locum proxime alius accedit, qui est apud *Petrum*, 1 *Epist.* III, 18: ubi iisdem propemodum verbis *σὰρξ* & *πνεῦμα* invicem opponuntur, affirmando, *Christum* necatum quidem esse carne, ad vitam vero revocatum Spiritu. Sensus, qui in his verbis perspicue inest, tradam *Jac. Capelli* verbis, qui in not. ad h. l. concinne eum ita circumscribit: *morte quidem affectus est humane nature respectu; vite vero restitutus nature divine virtute*, cont. *Joa. Laur. Mosheimius in not. ad Cudworth. syst. intellect.* p. 1076. Quæ quidem una interpretatio sermonis seriei & verborum proprietati ita respondet, ut

reliquæ omnes, quæ passim allatæ sunt, textui apertam vim inferre videantur. Etenim præterquam, quod omnia argumenta ex usu loquendi, qui isto tempore inter judæos obtinuit, ad superiorem locum ex epistola ad *Roman.* allata, hoc loco recurrant & repetenda sint; orationis contextus apertissime docet, de resurrectione Christi ex mortuis loqui Apostolum, & de modo, quo ea acciderit, quoque respectu & ex quibus causis, cum affirmat, Christum vitæ restitutum esse Spiritu. Id autem, cum ad animam humanam Christi, aut ad ullam aliam notionem referri nullo modo possit: nec enim Christus quoad animam tantum ad vitam rediit, sed quoad corpus etiam, nec etiam virtute animæ ipsius humanæ accidit istud; omnino nihil restat, nisi ut divinam istam virtutem sive naturam intelligamus, quæ cum Christo homine conjunxit sese, & a cunctis isto tempore *Spiritus* vocari solebat, vi cujus Christus potestatem habuit vitæ suæ humanæ, ut eam libere & sponte dimitteret, & rursus eandem sibi restitueret, *Joa.* X, 17. 18. Hinc & vox, *caro*, consuetam obtinet significationem, ut *hominem* significet, in se & secundum naturam homini propriam spectatum. Nemo istorum hominum, ad quos scribit Apostolus, ex vulgatis inter ipsos loquendi formulis aliud quid cogitare potuit. Atque hæc tam aperta sunt, ut ipse *Grosius*, quanquam cæteroquin etiam ratione aliarum rerum hunc locum admodum male tractet, tamen in voce *πνεῦμα* aliud quid intelligere ausus haud sit, quam virtutem divinam, qua Christus in his terris miracula edidit, & deinceps ad vitam revocatus est. Quod vero idem ille magnus homo deinceps totum istud ad dona Spiritus sancti torquet, quorum Christus quanquam illustriori, simili tamen modo, quo reliqui christiani particeps fuerit, eorumque virtute eodem modo vitæ restitutus dicatur, quo idem de reliquis christianis affirmetur, ad vitam ipsos revocatum iri propter Spiritum sanctum in ipsis habitantem; hoc quidem quam longe remotum sit a notionibus, quas Apostoli ex gentis suæ theologia in animo habuerunt,

erunt, ad superiorem locum perspicue ostensum est. Omnium minime in hunc locum quadrat ista notio, qua *πνευμα*, *Spiritus*, *animam* Christi *glorificatam* indicare dicitur: tum propter omnes istas rationes, quæ ad superiorem locum allatæ sunt; tum præcipue hanc ob causam, quoniam sensus plane repugnans & ineptus tunc aperte nasceretur. Etenim vis & potestas verborum hæc esset futura: Christi anima *glorificata* corpori vitam restituit, *priusquam glorificata* est. Hæc autem ejusmodi sunt, quæ fieri plane nequeunt. Glorificatio enim post resurrectionem demum accidit.

Huic interpretationi hujus loci Petrini, quam adhuc declaravimus & adstruximus, pulcherrime ea, quæ apud Apostolum v. 19, sequuntur, congruunt. Equidem in præsentia vexatissima ista verba, *Christum abiisse & Spiritibus in carcere prædicasse*, accurate excutere nostri consilii haud est: nec enim, quomocunque ea accipias, ad verum sensum commatis præcedentis adeo multum attinet. Diversissimas interpretum sententias alibi quivis facile recensitas inveniet. Id unum observari velim, si hunc versum 19, intelligas de tempore præterito, quid olim jam filius Dei, qui deinceps carnem assumpsit, temporibus diluvii fecerit, scilicet quod jam tum & inde ab antiquissimis temporibus salutis humanæ curam gesserit, hominibusque præsto fuerit, ut eos ad veritatis cognitionem institueret; si ita, inquam, Petrum interpreteris, cuncta egregie cum priscis judæorum notionibus, & cum primorum christianorum reliquis sententiis, cohærebunt & conspirabunt. Quemadmodum enim prisci judæi, quod ex testimoniis supra allatis quodammodo cuivis patet, probe intelligebant, divinam Messia naturam, sive istam divinam personam, quæ cum Messia homine sese conjunctura sit, fuisse eam, quæ jam cum Adamo & cum reliquis Patriarchis, & cum Mose deinceps versata sit, ut ipsos ad agnitionem Dei & ejusque verum cultum adduceret, salutemque ipsis procuraret; sic & antiquissimi christiani idem sentiebant & affirmabant,

inabant, filium Dei, quanquam his postremis temporibus de-
mum humanam naturam assumerit, semper tamen, ut *Irenæi*
verbis loquar, *plasmati suo*, id est, hominibus, quorum creator
est, *adfuisset*, & doctoris servatorisque munus inter homines ad-
ministrasse. Nec tamen vulgaris horum verborum interpreta-
tio, qua ad ea, quæ resurrectionem consecuta sunt, nempe ad
descensum Christi ad inferos, referuntur, eæ sententiæ repugnat,
quam in versu 18. inesse diximus. Certe descensus iste solius
humanæ naturæ viribus, aut a nudo homine perfici haud potuit;
sed divina virtute opus erat. Petrus igitur id accidisse affirmat
virtute istius naturæ divinæ, quæ sese cum humana Christi na-
tura conjunxerat.

Comparari cum his locis possunt ea, quæ habet *Paulus*
1 *Corinth.* XV, 45-49: ubi, quamquam vox *σαρξ*, *caro*, dis-
serte haud legatur; tamen simili plane modo *το πνευμα*, *Spi-
ritus*, ita prædicatur de Christo, ut eo respectu manifeste Chri-
stus opponatur nudo & naturali homini, qualis Adam ex naturæ
sux conditione fuit. Haud nos fugit, hunc locum nonnullos
habere difficiles explicatus. Equidem de Christo intelligenda
esse, quæ Apostolus de altero Adamo affert, omnes consenti-
unt: sed interpretum plerique aliis respectibus dilabuntur ad in-
terpretationes admodum diversas, quorum pleræque duræ sunt
& inconstantes, & ad vagas notiones ducunt, ut voces ab Apo-
stolo adhibitas nunc hoc, nunc alio sensu accipere debeas, totum-
que, quod proferunt, contexto sermoni apostolico parum re-
spondere videatur. Verumtamen tot obscuris, vagis, impli-
catis & repugnantibus, longissimeque petitis interpretationibus
opus non est; cum verus & facilis sensus in proximo sit, omniaque
perspicua, plana, expedita, optimeque cohærentia fiant, dum-
modo istas notiones ante oculos habeamus, quæ judæis istius
temporis, cunctisque reliquis, quibus aliquod religionis com-
mercium cum judæis intercedebat, sponte & necessario, dum
verba Apostoli legerent, succurrere debebant, descendisse e cœ-
lo

lo hypostaticam istam virtutem divinam, & in Messia homine in his terris apparuisse, quæ ipsis præter alias multas appellationes etiam *Spiritus* vocabatur, hancque hominibus esse causam & auctorem vitæ & immortalitatis. Hoc uno observato perspicue & explicate intelligere nobis datur, quid tandem illud sit, quod Apostolus hoc loco affirmat, & præcisas atque consentientes vocum notiones nobis animo concipere licet. Quod ut quivis æquus lector intelligere possit; totum orationis apostolicæ nexum, argumentorumque cohærentiam, paucissimis, quibus fieri poterit, verbis ob oculos ponemus: plenam vero & luculentam paraphraseos nostræ rationem reddere, hoc loco prohibemur, idque ad aliud tempus differre cogimur.

Apostolus igitur in eo versatur proxime, ut ingens discrimen explicet, quo corpora beatorum post resurrectionem ab his crassis, quæ in hac vita circumferimus, different, v. 35-44. atque hujus argumenti conclusio, ad quam, paucis quibusdam aliis v. 44-49, interjectis, deinceps v. 50. si redit, hæc est, ut Apostolus in universum se demonstrare voluisse affirmet, hanc præsentem corporis nostri conditionem plane eam non esse, quæ beatæ immortalitatis particeps esse vitæque perfectæ beata frui possit; sed ingentem quandam immutationem corporum humanorum intercedere debere, adeo ut & isti, quos adventus Christi postremus & gloriosus viuos adhuc in his terris occupaverit, & qui propterea corporis mortem & dissolutionem proprie experturi non sint, ejusmodi tamen corporis transformationem subire debeant, qua ad immortalitatem & æternam gloriam idonei fiant. Inter plura istius discriminis momenta Apostolus v. 44, illud postremo loco retulerat, quod hominis corpus, quale istud in hac vita sit, & per mortem destruat & putrefiat, *animale*, ψυχικόν, sit; post resurrectionem vero idem illud fore *spirituale*, πνευματικόν. Hæc res ipsi digna visa est, cui paululum insisteret, eamque nonnullis explicationibus persequeretur: & hoc quidem illud est, quo Apostolus fluxum instituit

tutæ disputationis tantisper interruptit, dum per epanalepsin ad eam v. 50, rediret. Etenim *versu* 44. profert post modo allata verba meditationem & sententiam aliquam generalem, homini quoad corpus duplicem conditionem & sortem destinatam, & corpus ipsi tum ψυχικόν, *animale*, tum πνευματικόν, *spirituale*, præparatum esse. In priori vocabulo aperte intelligit ejusmodi corpus, quale homines in hac vita gestant, & rationibus hujus præsentis vitæ attemporatum est, ut sit crassum, & iners, & eodem modo, quo coetera animalia moveatur & nutriatur, & ab externis rebus in sensus incurrentibus afficiatur, sicque multarum in anima motionum & perturbationum & affectuum causa sit. Alterum vero, sive *corpus spirituale*, est istud, quod ab his crassæ constitutionis passionibus liberum est, nec eodem modo ab externis rebus afficitur, aut sustentatur, sed plane ad intellectuales mentis operationes est attemporatum, ideoque subtilitate & puritate ad spirituales naturam propius accedit. Et hac quidem in re omnes interpretes consentiunt. Jam vero quibus ex causis eveniat, & quomodo accidat, ut duplicis hujus generis corporis conditio & status homini sit destinatus, declaraturus Apostolus, v. 45. ad infinitum discrimen provocat, quod inter duos istos insignes homines intercedit, a quibus status & conditio humani generis pender & initia sua habet. Ad unius, quem *primum hominem* & *primum Adamum* vocat, a quo homines per generationem naturalem habent in universum, ut sint tales, qualis ipse fuit, ad hujus, inquam, indolem & conditionem declarandam provocat ad historiam creati primi hominis, & Moïsis verbis eum, qualis ex naturæ suæ conditione fuerit, describit, *Genes. II, 7.* Adam corpore vestitus erat ex hac crassa corporum terrestrium materia formato, & ad hujus vitæ necessitates accommodato, & talem etiam animam accepit, hujus generis viribus & facultatibus instructam, quæ vitæ in hoc crasso corpore vivendæ erant proportionatæ, nullo modo vero sufficiebant, ut ista ex se suaque virtute aliud sibi corpus purius, subtilius,

tilius, gloriosius aut spiritualius efficere, aut suum corpus ad ejusmodi spiritualitatis statum elevare & evehere posset. At longe alia & præstantior est alterius ex istis duobus insignibus hominibus conditio, quem *postremum Adamum* vocat, Messiam, quod omnes fatentur, intelligens, qui est restaurator humani generis, postquam istud propter peccatum ad eas ærumnas ipsamque mortem re ipsa condemnatum esset, cujus per naturæ conditionem Adamus capax erat: Christus tanquam caput morale causam ipsorum ita suscepit, ut ipsis beatam & gloriosam immortalitatem restitueret, eamque suis, qui cum ipso uniuntur, re ipsa largiatur. Hunc hominem, restauratorem & reparatorem immortalitatis, quo describeret, ad notissima theologicæ judæorum scita se refert, affirmando & Corinthiis in memoriam revocando, Messiam non esse simplicem istiusmodi hominem, qualis primus Adam fuit, nec illius generis tantummodo humana anima animatum esse; sed ipsam illam divinam virtutem, quam *Spiritum* appellabant, e coelis descendisse, & homine indutam apparuisse: hunc igitur postremum Adamum, qui sit ipse Deus, & Filius Dei, & virtus hypostatica Patris, posse suis, qui ad ipsum vera fidei obedientia se aggregant, immortalitatem procurare & ejusmodi corpus ipsis largiri, quod sit *πνευματικόν*, *spirituale*, & ad percipiendam immortalem gloriam & vitam perfecte beatam aptum. Attamen, v. 46, ita cum humano genere comparatum est, ut per sapientem dispositionem Dei nemo hominum statim ab initio, dum existere coepit, habere possit ejusmodi spirituale & glorificatum corpus; sed oportet quemvis hominem primo istud corpus crassum & animale gestare, quod, utpote unus ex Adami posteris, per naturalem generationem a primo parente nostro habet: deinceps vero, cum hanc præsentem vitam ita vixerit & animali hoc corpore ita usus sit, ut beata immortalitate dignus reperiatur, habebit corpus spirituale; quemadmodum ipse Christus primum, cum in his terris viveret, ejusmodi animale corpus circumgestavit,

vitæ, & deinde demum, postquam grande istud negotium & opus, a Patre ipsi demandatum perfecerat, ad gloriam suam intravit, ipsum corpus suum ad eum statum perducens, qui summæ gloriæ esset accommodatus, sive corpus suum ita perficiens, ut fieret πνευματικόν. Conf. *Luc.* XXIV, 26. *Philip.* III, 21. Cum igitur, v. 47, parens noster naturalis, a quo per generationem naturalem descendimus, aliud corpus non haberet, quam crassum, & quod huic tantum terrestri vitæ accommodatum esset, & mori potuerit, & propter peccatum necessitati moriendi subiectum sit, nec viribus animæ suæ naturalibus aliam corpori suo conditionem largiri posset: caput vero morale & restaurator generis humani, Christus, ipse Dei Filius, & virtus divina hypostatica sit, e coelo descendens ad reparandum genus humanum; intellectu proclive est, v. 48, quomodo accadat, ut nos homines naturaliter aliud corpus non habeamus, nec aliud nostris viribus nobis dare possimus, quam quod crassum & ad hanc terrestrem vitam accommodatum sit, & propter peccatum mori necessario debeat; tales enim natura simus necesse est, qualis natura is fuit, a quo naturaliter generati sumus. Contra ea vero ii qui cum Christo per fidem & obedientiam uniuntur, & beneficiorum ab ipso partorum participes fiunt, cum is ipsis beatam immortalitatem, gloriæ, ad quam ipse evectus est, similem, conferat, necessario etiam ipsius divina virtute accipient corpora huic gloriæ attemperata, & glorificato Domini & capitis sui corpori similia, ut vitam perfecte beatam vivere possint. Conf. v. 22. Jam ista, quæ v. 49, sequuntur, per se clara sunt, nec ulteriori explicatione indigent.

Sed ut reliqua persequamur; omnium maxime conferri & huc trahi debet illustre istud *Pauli* oraculum, *Rom.* IX, 5. Vox πνευμα equidem differte haud occurrit in Apostoli verbis: sed formulæ κατὰ σαρκά, quod ad humanam Christi naturam attingit, divina ejus natura, qua non nudus homo, sed Deus est super omnia, benedictus in secula, tam aperte tamque illustri
rati-

ratione opponitur, ut Apostolus his vocibus ea tantummodo clarius & magis præcise & proprie enunciare voluisse censendus sit, quæ *cap. I, 4*, de Christo ejusque persona in medium attulerat. Quod ibi dixerat, Christum qua hominem spectatum esse quidem ex posteris Davidis, sed esse eundem longe majorem & excelsiorem, Filium nimirum Dei, si secundum *Spiritum sanctitatis*, sive secundum eam divinam hypostasim spectetur, quæ cum Messia homine se conjunxerit; id quidem nostro loco differtis & propriis verbis ita enunciat, Christum ex judæorum gente originem traxisse *quod ad humanam ejus naturam attinet, κατὰ σάρκα*, eundem vero esse Deum super omnia, benedictum in sæcula. Etenim per orationis connexionem Apostolus in eo est, ut illustres & summas istas prærogativas enumeret, quibus judæi cæteris gentibus cunctis præstent. In his postremo loco & quasi maximum & summum refert, quod Messias ex ipsorum cognatione homo natus sit, & humanam sibi adsciverit naturam, & consanguinitatis jure propterea proxime ad judæos pertineat, idem ille, qui sit Deus super omnia. Judæorum gentem usque eo nobilitavit Deus, ut divina ista persona, quæ sit Deus benedictus in sæcula, & quæ, ut in his terris ad servandum genus humanum appareret, a Patre destinata sit, istam humanam suam naturam, qua vestitus inter homines versari & divinum istud opus reconciliandorum cum Deo hominum perficere debebat, ex judæorum consanguinitate sibi præpararet & adsumeret. Atque hæc tam perspicua esse arbitramur, & naturalis cohærentia orationis tam facile & necessario quemvis attentum lectorem in hunc verborum sensum deducit, ut plane persuasi simus, neminem, qui aliis ex causis antea jam, hoc oraculum aliorum trahere propositum sibi non habet, dum attente Pauli disputationem legit, ad aliam delabi posse sententiam. Quemadmodum enim formula, *κατὰ σάρκα*, etiam hoc nostro loco, uti *cap. I, 4*, nisi violenter omnia pervertere quis velit, nihil aliud continere potest, quam notionem *humanæ naturæ*;

nec enim alio respectu Christus ex judæis ortus esse dici potest, quam quatenus homo est: quemadmodum etiam hæc ipsa formula jam per se significat, majus quid Apostolum de Christo cogitasse, quam nudum hominem ex judæis oriundum; quid enim alias hac restrictione opus fuisset, aut si Messias nil nisi homo est, ex judæorum gente natus, quis tandem gentium moneri debuit, eum secundum humanam naturam, seu quatenus homo est, ex judæis esse? Conf. quæ supra ad *cap. I, 4*, dicta sunt; ita verba, quæ deinceps apud Apostolum sequuntur, *ὁ ὢν ἐπὶ πάντων* cæt. quæ cum præcedentibus plana, facili & naturali constructione cohærent, summam istam Christi excellentiam, qua major erat homine nudo ex judæis oriundo, tam aperte indicant & complectuntur, ut non intelligam, quomodo fieri possit, ut homo a præjudicatis opinionibus liber aliud quid in his verbis videre possit, quam idem illud, quod Apostolus *cap. I, 4*, pronuntiaverat. Conf. *cap. VIII, 3. Galat. IV, 4*. Nec video, cur duriusculam aliquam elipsin in hac Apostoli oratione statuere debeamus; dummodo ipsum cogitantem accurate & presse sequamur, nexumque notionum, quas in animo habuit, attente observemus. Potuisset utique Apostolus in hoc commate voculam *καὶ*, aut *αὐτός* adjicere, & verba sic struere, *ὁ καὶ ὢν* cæt. aut, *ὁ ὢν αὐτός* cæt. si quidem Christus qua homo spectatus primaria idea, menti Pauli obversans fuisset, & reliquæ voces tantum accessorias quasdam notiones continerent, secundum quas Christus, præterquam quod sit homo, etiam spectari possit, hoc circiter sensu: *Christus homo ex judæis est oriundus, qui præterea est Deus supra omnia* cæt. Sed hac quidem ratione, si accurate ad omnia attendamus, Apostoli ratiocinia cohæsisse invicem non videntur. Primaria & principalis notio, quam de Christo in animo habuit, erat, quod sit Deus benedictus cæt. sive divina ista persona, Filius Dei, qui in his terris homine vestitus apparere, Messiasque munera obire debebat. Hoc intuens & animo complectens Apostolus ita instituit disputationem suam,

suam, ut dicat, tantam esse dignitatem & excellentiam gentis judaicæ, ut *Christus, qui est Dei Filius, Deus super omnia benedictus in sæcula, cum ex decreto Patris hominem secum unire vellet & deberet, unam judæorum gentem præ reliquis cunctis terrarum populis elegerit & dignatus sit, ex qua humanam istam naturam sibi adscisceret.* Hoc pacto ut animo concipiamus Apostoli mentem & ratiocinia, res ipsa, quam hoc loco tractat, loquitur. Laudes enim & prærogativas judaicæ gentis enumerat. In his vero vel præcipua ratione in censum venit, quod divina ista persona, ab initio misero humano generi promissa, ut ad ipsos descenderet, tristesque peccati fructus auferret, inter judæos proxime versari, & secundum naturam humanam judæus esse debuerit: Quod quemadmodum jam in summis istis foederis Abrahamitici conditionibus & promissionibus continebatur; ita omnino in maximam laudem & gloriam gentis judaicæ cedebat. Conf. *Luc. II, 32.* Sed eodem hoc pacto, si voces ita struamus, & Pauli notiones ita ordinemus, *Christus, qui est Deus super omnia, benedictus in sæcula, secundum humanam naturam ex judæis ortus est,* seu humanam naturam, in qua apparere debuit, ex judæorum sanguine assumsit, evanescit elipseos alicujus statuendæ necessitas, ac totam orationem naturali quadam facilitate & perspicuitate fluere, quemvis græce doctum intellecturum confido. Quibus, quod in isto hujus oraculi sensu perspicue inest, haud placet, Christum tam differte DEUM vocari, & iis mañari prædicatis, quæ in nullum creatum aut factitium, sed in unum verum Deum cadunt, duplicis fere sunt generis. Alii voces ipsas & lectionem textus græci sollicitant, aliterque nos legere jubent, ac constans Scripturæ textus hoc loco secum fert: hoc rursus intercedente discrimine, ut nonnulli vocem Θεός, *Deus*, expungi velint, quo argumentum summæ divinitatis Christi evanescat. Horum princeps est *Hug. Grotius*; postquam *Erasmus* jam hujus generis nonnullas suspensiones protulisset. Sed ut taceam, nihilo secius hoc pacto præsentem

locum illustre & irrefragabile testimonium divinæ majestatis Christi mansurum fore; cum prædicata reliqua, quæ adjiciuntur, quod deinceps videbimus, solius veri Dei propria sint; futilitas & inanitas hujus correctionis aut depravationis potius, per omnia critica & philologica principia usque eo constat, ut *Grotius*, qui eum sequeretur, habuerit fere neminem. Nonnulli vero, vocem Θεός intactam relinquentes, textum ejusque lectionem ita immutare & refingere conantur, ut totum hocce comma non ad Christum, sed ad Deum Patrem pertinere videatur. Hinc aut nuda transpositione vocem ὦν, quæ in nostro textu participium est verbi substantivi, in articuli postpositivi casum genitivum pluralem transfundunt, legentes, ὦν ὁ Θεός ἐπὶ πάντων cæt. *quorum*, scilicet judæorum, *est Deus*, seu, quibus Deus peculiari ratione se manifestavit, & Deum ipsorum futurum pollicitus est: aut ommissa transpositione & articulo isto postpositivo simpliciter intruso, eodem sensu legendum esse contendunt, ὦν ὁ ὦν ἐπὶ πάντων Θεός. Sed hi omnes, cum omnibus destituantur rationibus & præsidii historicis & criticis, & pro nuda libidine, quia ipsis dogma istud, quod in Apostoli verbis inest, displicet, textum mutant, quo tam perspicuum testimonium reliquis ipsorum visis molestum, brevi manu e medio tollant, temeritatis notam effugere nullo modo possunt: & si usque eo procedat audacia, ut in versionibus vernaculis ipsis hujus generis commenta & confictæ lectiones loco textus sacri imperitis christianis tradantur, quod flagitium ab uno alterove tum in Germania nostra, tum in Anglia, admissum est, ab impietate id quidem prope abest. Nec fieri potest, quin quivis, qui oraculorum divinorum reverentia vere ducitur, sententiasque suas ad ea componere studet, detestetur hos conatus: qui si locum habere possent, facile & brevi tempore rem eo evaluam esse, quivis intelligit, ut loco religionis, scriptis apostolicis, qualia ea primitiva ecclesia e manibus Apostolorum accepta polleris tradidit, comprehensæ, dogmatica commenta *Artemonii*,
aut

aut *Harwoodi* alicujus habituri essemus. Præter *Millium*, *Ben-
gelium*, aliosque præstantes & rerum criticarum peritos viros,
qui inanitatem hujus tentatæ mutationis ad oculum demonstra-
runt, conferantur ea, quæ recentissime vir clariss. *Carolus Boers*
disputavit, in *Dissertat. inaug. Ultrajecti ad Rhen.* MDCCLXVIII,
habita, quæ exhibet *specimen observationum ad nuperam N. T.*
versionem britan. conscriptam ab E. Harwood. Conf. *Blakwalli*
critica f. N. T. T. II. P. III. p. 587. *vers. lat.* Quos igitur pudet
pseudocritices tam impudenter ad oracula divina applicata, &
qui paullo cautius & verecundius agunt, quanquam hunc insi-
gnem locum aliorum trahere studeant, a temeraria ista textus
mutatione abstinere. Ipse *Joa. Jac. Weissenius*, qui alioquin re-
gulas criticas ab ipso positas, *Theoriam* nostri homines vocant,
adeo religiose sequi haud solet, si ipsius interest, ad sententias
ipsi displicentes removendas, aut quod ipse probat, adstruen-
dum, quin sui oblitus in ipso usu longe aliter versetur, ac ex sua
theoria versari debuisset, hoc loco tamen lectionem textus in-
temeratam reliquit, & aliud *σοφον φαρμακον* adhibere studuit.
Etenim sequitur nunc alterum genus eorum, qui veram divini-
tatem Christi in hoc oraculo tradi & doceri negant. Atque hi
quidem textum, quod ad verba attinet, intactum relinquentes,
soli interpunctionis mutatione rem conficere volunt, idque
hoc modo, ut post voces *κατα σαρκα*, orationem abrumpant,
& posita *τελεια σιγμη*, sequenti commate novam plane sen-
tentiam Apostolum ordiri, & doxologiam quandam, judæis con-
suetam, proferre dicant, quæ non ad Christum, sed ad Deum
Patrem pertineat. Mirabile omnino videri debet, fuisse, qui
adhuc dubitari posse dixerit, utra interpretatio nativæ græco-
rum verborum constructioni & linguæ genio accommodatior sit,
sensumque exhibeat facilius & planius fluentem? illane, quæ po-
stremum comma cum præcedenti oratione ita connectit, ut
omnia ad Christum referantur? an vero ista, quæ orationem
abrumpit, & istud postremum comma tanquam doxologiam, a
præ-

præcedenti oratione plane separatam considerat? vid. *Oeuvres diverses de Mr. Abauzit*. T. I. p. 155. ff. Etenim tam dura est hæc posterior interpretatio, tamque vere græcæ aures eam ferre vix possunt, ut plane certus sim, neminem, qui nil nisi facilitatem structuræ vocum grammaticæ, nativamque sermonis fluentis indolem spectat, unquam ad eam, ommissa priori facillimæque interpretatione delabi posse. *Joa. Clericus Art. crit.* P. III. *Secl.* I. C. XIV. §. 15. p. 314. f. jure reprehendit *Erasmus*, quod tam duram & impeditam excogitaverit interpunctionem. Sed sensit *Erasmus* difficultatem probe, eamque adesse, si quis punctum post voces ἐπὶ πάντων demum ponere velit, ingenue fatetur: at si σύμμη collococetur post κατὰ σάρκα, hoc quidem nihil incommodi habere pronunciat. Sed simul caute, quamquam contra omnem rationem, ommittit participium ὧν, & sic ad eos accedit, qui textum truncant. In universum *Erasmus* hoc loco tam mirifice disputat, tamque inania & levia profert ratiocinia & conjecturas, ut magnum *Erasmus* in tota ista disputatione agnoscere vix possim. Cæterum hanc interpungendi rationem recentiori memoria præ cæteris *Joa. Jac. Wetstenius* exornare, & quibuscunque potuit coloribus pingere studuit. Quo loco suspicari quis possit, gravia saltem verissimæque adesse argumenta, quibus ductus vir iste cæteroquin eruditus, ejusmodi duram verborum structuram, quæ a natura plani & facili sermonis græci multis modis abit, probaverit, eamque facillimæ isti & expeditæ interpretationi prætulerit. At levia sunt non tantum maximam partem, quæ *Wetstenius* attulit, sed & aperte falsa & veritati historicæ repugnantia, quin & partim ita comparata, ut causam, quam *Wetstenius* tueri vult, si probe excutiantur, subvertant potius. Pleraque, quæ hoc loco dici possunt, jam ab aliis luculenter disputata sunt. Videatur ex. c. præter eos quos *Wolfius in curis philolog.* ad h. l. nominat, *Christoph. Wolfii Hermeneutica* N. F. latinæ versioni criticae s. *Blakwallianæ* subjuncta, pag. 194. f. M. *Joa. Gottl. Drescheri*, vindiciæ loci Rom. IX,

IX, 5. *adv. Wetstenium. Halæ Sax. 1765.* & conferantur ea, quæ breviter quidem, sed accurate monet S. R. D. *Ernesti* in der neu- en theolog. Biblioth. T. X. P. VI. p. 509. f. Nos in præsentia unum tantum argumentum, quod & unum fere ex iis, quæ *Wetstenius* in aciem produxit, philologicum & historicum est, & idcirco ad nostrum propositum proprie pertinet, paullo curatius considerabimus. Asseverat ille, prædicata ista, quæ commate postremo hujus versus occurrunt, nec ex prisce theologiæ judaicæ rationibus, nec per consuetudinem loquendi primorum christianorum ad Mesiam trahi posse, sed Deo Patri unice convenire. Hoc si verum esset; utique præcipuum robur causæ *Wetstenianæ* contineret. At nihil facilius est, quam falsitatem hujus asserti demonstrare. Perdidit plane causam *Wetstenius*, cum eo perventum est, ut prisce tum judæi, tum christiani excitentur ad testimonium dicendum. Quod ad Judæos attinet, equidem vel tyrones rerum judaicarum norunt, Apostolum hoc loco adhibere eam ipsam doxologiam, qua gentis hujus doctores inde jam ab antiquissimis temporibus verum & supremum Deum mactare, atque eam ubique fere, cum nomen Dei proferunt, adicere solent. At jam programme superiori ex R. *Bechai* audivimus, naturam istam divinam, quam *angelum fæderis* & *Schechinam* vocabant, in Mesia revelandam, hac doxologia ab ipsis laudari, & vocari *Deum Sanctum Benedictum*. Sic & *Sohar*, ad *Genes. 3, 15.* ille, inquit, *qui contriturus est caput serpentis, est DEUS SANCTUS BENEDICTUS, qui destinatus est abolere concupiscentiam pravam ex mundo.* Hunc vero eundem esse *Mesiam*, qui homines a potestate satanæ & tristibus lapsus adamitici fructibus, i. e. a peccato & morte sit liberaturus, & dissoluturus opera diaboli, mundumque ad pristinam perfectionem reparaturus, in *Targum Hieros.* & *pseudo-Jonathanis*, it. in *Sohar*, & *Falkut Simeoni* & *Pesikta*, alibique passim judæi clarissimis verbis docent. Cujus generis loca nonnulla legere poteris, si placet, ap. *Schoettgen. Hor. Hebr. T. II. p.*

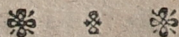
167. f. Simili modo in *Pirke Eliezer* cap. 14. p. 30. *vers. lat. Vorst.* disputat auctor, *angelum istum cum Moſe ex rubo colloquentem fuiſſe verum Deum, eundem nimirum, qui ſeculo futuro, i. e. cum Meſſias veniet, illuſtri modo e cælo deſcenſurus ſit, hunc-que etiam vocari DEUM SANCTUM BENEDICTUM.* Conf. c. 45. p. 120. Quin & in univerſum Meſſiam judæi præcipiunt iisdem plane nominibus vocandum eſſe, quibus ſupremus Pater, *Dei* nimirum, & *Jehova*, reliſque veri & ſupremi Dei appellationibus, eundemque conſtitutum eſſe a Patre *Dominum ſuper omnia.* Complura hujus generis loca admodum perſpicua congeſſit *Brand. Henr. Gebhardi in centum loc. N. T. a depravatione libri Chisfuk Emunah vindicat. pag. 37. 49. 70. & Schættgen. l. c. p. 6. 200.* & reliqui fere omnes, qui de priſca judæorum theologia diſſeruerunt. Quid igitur fecit Apoſtolus hoc noſtro loco, niſi ut dogmata & ſententias gentis ſux, quibus de Meſſia diſputare ſolebant, preſſe & accurate ſequeretur & exprimeret. Nec, cum Chriſtum appellat *Deum ſuper omnia*, aliud quid dixit, quam quod omnibus judæis dicere ſolemne erat, Meſſiam eſſe non modo *Principem Iſraelitarum*, ſed *Dominum omnium in terra & in cælis, angelorum miniſtrantum*, omniſque *creaturæ*: quas eaſdem loquendi formulas ipſe & alibi adhibet. Conf. *1 Cor. XV, 27. Ephes. I, 21. ff. Colof. I, 16. 17. Ebr. II, 6-8. Joa. III, 31.*

Nec iſtud verum eſt, priſcos chriſtianos abhoruiſſe ab his epithetis Chriſto tribuendis. Qui ad ſpuriam *Ignatii* epiſtolam *ad Tarſenſes* c. II. V. provocant, quo probent, iſtud *Dei ſuper omnia* epitheton antiquiſſimis rei chriſtianæ temporibus non de Filio Dei, ſed de Patre duntaxat adhiberi conſueſſe, præterquam quod ſiculneo argumento, adulterino nimirum monumento poſt ſæculum IV. demum conſcripto, pugnent, decipiuntur aut decipiunt alios ambiguitate formulæ *Dei ſuper omnia*, aut *ſupremi Dei*: qui vocum luſus recentioribus imprimis Antitrinitariis ſolemnis eſt. Etenim priſci chriſtiani, pro diverſitate hominum &

& sententiarum, contra quas disputant, diverso etiam sensu formula ista utuntur. Quando contra Gnosticos pugnant, quorum nonnulli Christum non proxime a supremo Patre genitum, sed inferioris cujusdam æonis foetum esse affirmabant, vocant passim Patrem Christi *supremum Deum* seu *Deum super omnia*, quo opponerent eum confictis inferioribus Gnosticorum æonibus, non vero, quo Filio Dei veram & supremam divinitatem, a Patre per æternam generationem acceptam abjudicarent. Deinde cum sæculo *secundo* & *tertio* nonnulli ad eum delaberentur errorem, ut tollerent *personalitatem* Filii & Spiritus s. eandemque esse dicerent personam Patris & Filii & Spiritus, hasque voces non internum & reale personarum discrimen, sed externum tantum respectum indicare, quo una eademque Patris persona spectetur, ita ut ipse Pater dici debeat in mundum venisse & humanam naturam assumxisse; prisci Patres, quo tollerent hunc errorem, & Filium realiter & personaliter a Patre distinguerent, hunc vocarunt *Deum super omnia*, & *Deum supremum*, intelligentes eum, qui nostro concipiendi modo est primus, & fons divinitatis, a quo habeat Filius divinam naturam & maiestatem. Cum igitur contra istos errores affirmant, Filium non esse Deum super omnia aut Deum supremum, id quidem hanc habet vim, Filium non esse eundem, quoad personam, cum eo, qui sit omnium primus, & a quo tum ipse Filius tum Spiritus s. habeant divinitatem, sed esse personaliter ab eo distinctum. Cæterum nullo modo negabant, sed gravissime asseriebant, Filium habere veram Dei naturam a Patre, esseque unacum illo creatorem omnium rerum, & Deum ac Dominum super omnia. Eodem sensu, quo Paulus 1 *Corinth.* XV, 27, disputat, personaliter distinguere volebant eum, cui vera divinitas & dominium super omnia per æternam generationem communicatum sit, i. e. Filium, ab eo, qui ipsum genuit, ipsique communicavit divinam naturam & maiestatem super omnia, i. e. a Patre. Ipse pseudonymus iste *epistolæ ad Tarsenses* auctor tam perspicue declarat sen-

tentiam suam, ut nihil difficultatis superesse possit. Sic natus ex muliere Filius Dei, inquit cap. IV. V. VI. & crucifixus primogenitus omnis creature, & Deus verbum: & ipse fecit omnia -- & quoniam non ipse est, qui super omnia DEUS PATER, SED FILIUS ILLIUS, dicit: --- quando subiecta ipsi erunt omnia, tunc & ipse subicietur ei, qui subiecit ei omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Igitur est alter, qui subiecit, & qui est omnia in omnibus, & alter, CUI SUBJECTA SUNT, qui & cum omnibus subicietur. Et neque nudus homo, per quem & in quo facta sunt omnia --- Qualiter ergo talis nudus homo, & ex Maria habens principium essendi, sed non Deus verbum & Filius unigenitus? cxt. Quanquam enim nonnulla in his verbis adferantur, quæ correctionem desiderent; sufficit tamen in præsentia, quod ex iis priscos christianos intelligamus, cum contra unitarios negarent, Filium esse ipsam supremi Patris personam, propterea tamen non negasse, ipsum esse Deum, cui omnia subiecta sint. Sic & Tertullianus: *Prostemur*, inquit, *Christum semper egisse in Dei Patris nomine, ipsum ab initio conversatum, ipsum congressum cum Patriarchis & Prophetis, Filium Creatoris, sermonem ejus, quem ex semetipso proferendo Filium fecit, & exinde OMNI DISPOSITIONI SUÆ VOLUNTATIQUE PRÆFECIT.* advers. Marcion. L. II. cap. 27: plane secundum formulas antiquissimæ judæorum theologia, de divina Mesia natura iisdem propemodum verbis disputantium, quæ isto tempore ex apostolica disciplina, & ex commercio cum christianis hebræis, auribus græcorum & latinorum christianorum nondum penitus peregrina evaserant. Nec opus est, ut in his edisserendis copiosior sim: cum hujus generis testimonia admodum multa culibet, qui aliquam in legendis antiquis monumentis operam collocat, ubivis sponte occurrant. Ac ne quid dubitationis relinquatur; antiquissimos christianos deprehendimus, cum de divina majestate Filii Dei libere disputant, non modo ipsas illas voces apud Apostolum nostro loco

loco occurrentes, quod sit ἐπὶ πάντων Θεός, *Deus super omnia*, adhibere, sed & differte & expressis verbis hunc apostolicum locum passim transferre ad Christum. Apud *Eusebium Hist. eccl.* L. VIII. C. XI. sub exitum sæculi III. tempore persecutionis Diocletianæ christiani in urbe quadam Phrygiæ dicuntur invocasse τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν Ἰησοῦν, *Christum, QVI SIT DEUS SUPER OMNIA.* *Irenæus* L. III. c. XVI, num. 3. contra Gnosticos probaturus, eundem, qui ex Maria natus & ex semine Davidis oriundus erat, Jesum, fuisse statim a conceptionis humanæ tempore in una sua persona Dei Filium & Deum, hunc profert inter alia Apostoli locum: *Hoc ipsum interpretatus est Paulus*, inquit, - - - *ad Romanos scribens de Israel: quorum Patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est Deus super omnes* (sic vetus Irenæi interpres transtulit græca ἐπὶ πάντων) *benedictus in sæcula.* *Tertullianus advers. Prax.* c. 13: *Apostolum sequar, ut, si pariter nominandi fuerint Pater & Filius, Deum Patrem appellem, & Jesum Christum Dominum nominem.* Solum autem Christum potero Deum dicere, sicut idem Apostolus: ex quibus Christus; qui est, inquit, *Deus super omnia, benedictus in ævum omne.* it. cap. 15: *Christum ipsum* (aut melius ipse, scil. Paulus) *Dominum* (alii melius *Deum*) *cognominavit, quorum Patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in ævum.* Sic & *Cyprianus*, L. II. *advers. jud.* c. v. eundem *Pauli* locum de Christo differte interpretatur. In eandem sententiam disputat *Origenes*, verba *Pauli* ad *Roman.* tum cap. I, 4. tum cap. IX, 5. ad divinam Christi naturam transferens. *vid. Orig. in epist. ad Rom.* L. I. opp. T. II. p. m. 461. & L. VII. p. 577. it. in *Matth. Tractat.* XXIII. p. 114. Hæc cordato & veritatis amanti lectori sufficere posse arbitror ad intelligendum, quam jejuna & inania sint, quæ *Weisthenius* ad hunc locum obscurandum in medium attulit.

Haberem, quæ de nonnullis aliis Scripturæ locis adhuc dicerem, ut i *Tim.* III, 16. *Hebr.* IX, 14. *Luc.* I, 35. *Matth.* XII, 28, pluribusque forte. Verumtamen hæc & alia hujus generis quilibet facile ex iis, quæ adhuc disputata sunt, dijudicare poterit. Istud autem, quo tractationem nostram accurate absolvamus, plane adjiciendum esse arbitramur, ut paucis ostendatur, quam studiose primitivi christiani istam loquendi consuetudinem, ex theologia judaica per ipsos Apostolos primosque ipsorum discipulos in ecclesiam traductam, conservaverint. Certe quo propius ad Apostolorum ætatem ascendamus, hoc magisprehendimus christianos de divina Christi natura iisdem formulis disputasse, quibus judæi adæti erant: dum sensim inter græcos & latinos christianos, sublato commercio cum christianis hebræis, istæ vocum notiones interirent, & aliæ substituerentur, non falsæ quidem in se, attamen a more loquendi primitivo alienæ. Nonnulla hujus generis antiquissimorum Patrum loca, *Ignatii* imprimis & *Barnabæ* jam ab aliis, & ab ipso etiam ven. *Frommano* allata sunt, & largiori copia ab *Hug. Grotio* ad *Marc.* II, 8. Nos potiora seligimus, & adjiciemus tum alia nonnulla loca, tum pauculas observationes, ex quibus intelligi poterit, hunc vocum usum, ut divinitatem Christi *πνευμα*, *Spiritum* dicerent, it. *δυναμιν τε Θεου*, *virtutem Dei*, per totum sæculum *secundum*, atque etiam aliquanto post, pæne universalem fuisse, adeo ut & ipsi hæretici eum imitarentur. *Simon Magus*, simia Christi & christianismi, qui ipsum se pro Servatore hominum venditare conabatur, dicebat se *primam VIRTUTEM Dei*. ap. *pseudo-Clement. Recognit.* L. III. cap. 47. Ipse impostor iste *pseudo-Clementis* in illa portentosa disputatione, qua ipsum *Adamum* Messiam esse adstruere conatur, divinam in ipso habitasse naturam affirmat, quam ab humano non solum corpore, sed & ab anima per afflatum divinum Adamo tributa, accurate distinguit, eamque *Spiritum Christi*, i. e. divinam naturam in Christo habitantem appellat, *Clementin. Homil.* III. cap. 20. inter Patres, qui orthodoxi

thodoxi habentur, præter notissimum locum apud auctorem *epistolæ II. ad Corinthios*, cujus fragmentum sub *Clementis Rom.* nomine exstat, scriptorem satis antiquum, ubi *Christus* dicitur *cum prius SPIRITUS esset, postea CARNEM assumpsisse*, vel maxime huc pertinent, quæ habentur apud *Hermam*, sæculi *secundi* scriptorem, L. III. *Similitud. V.* Quæ cum perplexa quodammodo videantur, nisi ad formulas & notiones theologicas istius ævi accurate attendas, *Cotelerius* etiam omnes, quæ occurrunt difficultates sicco pede transilierit, *Oxonienſes* autem ad *cap. V, not. 24.* sensum *Hermæ* plane depravaverint; alienum haud erit, veram Auctoris sententiam, quam *Ge. Bullus, Defens. fid. nicæn. Sect. I. c. II. §. 5. seq.* jam præclare intellexit & contra *Dan. Zwikerum* recte tuitus est, paucissimis enarrare. Duos distinguit *Hermas* Filios Dei, *unum* qui sit proprie Filius, & qui sit carus Patri & ipsius hæres, superior omnibus angelis ministrantibus: *alterum* quem & servum appellat. Conf. *cap. II. & V.* Hunc postremum esse ait eum, qui plurimum de salute hominum laboravit, expiando peccata ipsorum morte & sanguine suo, paucis, qui sit homo sive humanum corpus. *Cap. VI.* nec enim corpus tantummodo inanime intelligi, sed totum hominem, ex iis apparet, quæ in fine hujus *cap.* de hominibus in universum disputantur, quippe quos *corpus* vocat. *Priorem* filium proprie dictum, vocari etiam, inquit, *Spiritum sanctum*, qui infusus sit omnium primus in corpore isto, sive in servo isto, ita ut in hoc habitaret DEUS. Quoniam vero corpus istud, sive homo ille, in quo habitavit Filius Dei proprie dictus, etiam ipse perfectissimam obedientiam præstitit voluntati Patris, eamque accurate explevit; ideo ille unacum Filio Dei proprie dicto hæres supremi Patris constitutus, i. e. ad divinam gloriâ & majestatem evectus est. Intelligis, quamquam hæc crasso stylo ab auctore dicta sint, sine ulla accurata rerum definitione, nihil tamen in iis inesse, quam quod & apud reliquos istius ævi christianos scriptores habetur, ut *divina natura in Christo habitans* appel-

appelletur *Spiritus sanctus*. Etiam a crasso Arianismo procul abest *Hermas*. Etenim quamquam nonnulla manuscripta isto loco, ubi dicitur, Spiritum *l. infusum* esse in humanum corpus, sive humanam naturam Christi, legant *creatum*; hæc tamen vox plane in textum haud quadrat, atque vel per errorem ex cap. præced. huc traducta, aut deinceps per arianum quendam hominem intrusa est. Recte vero nos *Hermæ* mentem interpretatos esse, ipse nobis testis sit, qui *Similitud. IX. c. 12.* magis perspicue notiones suas declarans: *Filius Dei*, inquit, *omni creatura antiquior est, ita ut in consilio Patri suo adfuerit ad condendam creaturam. Porta autem propterea nova est, quia in consummatione in novissimis diebus apparuit* (vulgaris lectio, *apparebit*, omnino toti auctoris disputationi repugnat), *ut, qui affecuturi sunt salutem, per eam intrent in regnum Dei.* *Tatianus* pariter *Orat. contr. Græc. p. m. 146.* Christum vocat *πνευμα γεγενος ἀπο τῆ πατρὸς*, *SPIRITUM* natum a Patre, & *λογον ἐκ τῆς λογικῆς δυναμειος*, *verbum*, sive *rationem ex rationali essentia divina*. Apud *Tertullianum* admodum multa hujus generis occurrunt loca. *Apologet. c. 23:* *Christus est Dei VIRTUS*, inquit, & *Dei SPIRITUS*, & *sermo*, & *sapientia*, & *Ratio*, & *Dei Filius*. *De orat. cap. 1:* *Dei SPIRITUS* & *Dei sermo* & *Dei ratio*, *sermo rationis*, & *ratio sermonis* & *SPIRITUS*. *Utrumque* (est) *Iesus Christus*. Et paullo post: *In quo, evangelio*, & *Dei SPIRITUS* & *Dei sermo*, & *Dei ratio*, *approbatus est Dominus noster Iesus Christus: SPIRITUS, QUO VALUIT* ext. Quæ verba vel ideo maxime memorabilia sunt, quia causam istam, ob quam priscos christianos divinæ Christi naturæ appellationem *Spiritus* tribuisse, *superiori Programme* docuimus, aperte confirmant, scilicet quia Christus qua Deus est potentissima Dei virtus hypostatica, in qua & per quam Patris potentia & virtus in regno naturæ & gratiæ sese exserit & manifestat. Quo eodem sensu deinceps *cap. 4:* *Ipse Dominus*, inquit, *erat voluntas & potestas Patris*. Quod quidem adeo incom-

commode dictum haud est: dummodo formulas theologicas prisci ævi non ex nostro loquendi more metiamur; quod iniquum foret. Nec hæretici tantum hac phrasi abutebantur: sed & ii, qui vel maxime orthodoxi habentur, nec sæculo 2. & 3. modo, sed & quarto & quinto contra *Arianos*, ab ea non abhorrebant. Vid. *Cotelerius* ad *Recognit. Clement.* L. I. c. XXIV. not. 1. Idem *Tertullianus* advers. *Marcion* L. III. c. 6: nos quidem certi sumus, Christum semper in prophetis locutum, SPIRITUM scilicet creatoris. Et deinceps: Sermo & SPIRITUS, id est, Christus creatoris. Item cap. XVI: Quis loquebatur, ad Moysen, nisi SPIRITUS creatoris, qui est Christus? Item plane Apostoli utens verbis, Christum esse, inquit, advers. *Prax.* cap. 21, Filium hominis per carnem, & Filium Dei per Spiritum ejus. Et cap. 27: Sic & Apostolus, inquit, de utraque ejus substantia docet: qui factus est, inquit, ex semine David; hic erit homo & Filius hominis: qui definitus est Filius Dei, secundum Spiritum, hic erit Deus, & sermo & Dei Filius. Videmus duplicem statum; non confusum, sed conjunctum in una persona, Deum & hominem Jesum. Nec, quod *Tertullianus* voculam *αἰώνιος* apud vocem *Spiritus* omisit, quidquam attinet. Etenim ista adjecta vocula *Tertullianus* ad causam, quam probandam susceperat, opus non habebat. Attamen probationi nihil etiam officit eadem, si adjiciatur: id quod ex iis, quæ in præcedentibus dicta sunt, patet. *Tertullianus* omisit, quia ipsa in præfenti causa non egebat, non quia eadem illi obstabat. Istud imprimis notatu est dignissimum, scriptoribus *secundi* & ex parte etiam *tercii* sæculi admodum solemne esse, ut illustre istud angeli effatum de *superventu Spiritus* s. & de *obumbratione virtutis divine*, *Luc. I. 35*, de *Filio Dei*, sive de divina Christi natura capiant, & *incarnationem* ejus hoc loco doceri affirmant. *Theophilus Antioch.* ad *Autolyc.* L. II. p. m. 88, dum Christum appellat, πνεῦμα θεοῦ, καὶ ἀρχὴν, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν ὑψίστην, SPIRITUM Dei, & principium, & sapientiam, & VIRTUTEM altis-

altissimi, ad hunc Lucæ locum aperte respicit. Dilucidius adhuc *Iustinus M. Apolog. II. p. m. 75*, postquam istum Lucæ locum de conceptione & nativitate Christi adduxisset: το πνεῦμα & γὰρ τὴν δύναμιν, *Spiritum istum*, qui superventurus erat, & *virtutem istam* obumbrantem, non aliud intelligere fas est, quam *verbum*, quod & *primogenitum* Deo esse, *Moses*, quem supra diximus, propheta ostendit (Genes. I, 2.) Atque hic *Spiritus*, cum in virginem illapsus esset, & illi obumbrasset, non per concubitum, sed per *virtutem*, pręstantem eam reddidit. Habes illustre testimonium, formulas pręfę theologię judaicę de Messia ejusque divina natura, quas *Programmate superiori* retulimus, in ecclesiam christianam traductas, & a primitivis christianis accurate retentas esse. Similia occurrunt in *Ignatii epist. interpol. ad Trallian. c. 10. it. ad Smyrneos, cap. 2.* Imprimis videatur luculentus *Tertulliani* locus *advers. Prax. cap. 26. seq.* Hinc habuerunt *Simon*, in *Clementin. Homil. XVIII. c. IV.* & alii *Gnostici* ap. *Irenæum*, L. III. C. XVI. num. 1. dogma istud, *Filium Dei*, quem & Christum vocabant, esse patrem hominis *Jesu*. Nec orthodoxus aliquis istius temporis, ne *Irenæus* ipse quidem, reprehendit in illis hac in parte quidquam, nisi vocum abusum, quod Christi appellationem transferrent tantummodo ad divinam Christi naturam, divellentes eum, & alium dicentes esse *Christum*, alium *Jesum*, tum falsam istam opinionem, quod *Filius Dei*, sive divina natura non confestim in ipsa conceptione humanę naturę, nec ad unam personam constituendam sese cum ea conjunxerit, sed tum demum, cum *Jesus* in *Jordane* baptizatus sit. Conf. *Iren. L. V. C. I.* Addas *Cyprianum*, de idol. vanit. L. IV. opp. p. m. 177: *indulgentiæ*, inquentem, & *gratię arbitri & magister sermo & Filius Dei* mittitur - - hic est *virtus Dei*, hic *ratio*, hic *sapientia ejus & gloria*, hic in virginem *inlabitur*, carne *Spiritus sanctus induitur* (hęc procul dubio vera est lectio, & alteri isti, quam *Erasmus* in textu posuit, longe pręferenda) - - - hic est *Deus noster*, hic est *Christus* cæt. Hinc idem

idem *Cyrianus* alio loco, L. II. *advers. Judeos*, cap. IX. demonstraturus, Christum hominem & Deum, ex utroque genere concretum esse, inter reliqua argumenta etiam ad istum *Lucæ* locum provocat: unde, inquit, in evangelio *Gabriel* ad *Mariam*, Spiritus s. superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit te. cxt. Fuerunt jam viri docti, qui testimonia antiquissimorum Patrum huc pertinentia collegerint, quos nominat *Foa. Christ. Wolfius* in *cur. philolog. ad Luc. I, 35.* ubi tamen observes velim, *Campeg. Vitrinam*, quæ in prioribus editionibus *Observationum sacr.* disputaverat, immutasse quodammodo in postremis editionibus, & eatenus dimisisse pristinam sententiam, ut tum testimonia Patrum, tum suum ipsius iudicium, quid sibi hac de re videretur, omitteret. Fortasse, quoniam nonnulli suorum his disputationibus offenderentur: quamquam sine causa. Nec enim incommodi quidquam habet hæc interpretatio, potius cum reliqua forma doctrinæ apostolicæ pulcherrime conspirat. Etenim cum theologia jud. istius ævi hac in parte præcipue a recto tramite aberraverit & fuerit corrupta, quod *Schechinam* in Mesiam hominem adultum demum descensuram esse statuerent, & exteriori duntaxat præsidio aliquo ipsi adfuturam, ita ut nullo modo una eademque persona Mesia hominis sit etiam Filius Dei & Schechina; cui errori ipse jam Dominus multis suis adversus judæos disputationibus, apud *Joannem* imprimis, repugnaverat, eumque corrigere adnitus erat: cum deinceps post Domini ascensum alii nonnulli, qui cæteroquin ad Christi disciplinam aggregare se vellent, eundem errorem obstinato animo retinerent & disseminarent; quibus *Paulus*, & imprimis *Joannes* tum in evangelio, tum in epistolis restiterunt; utique conveniebat, ut in enarranda conceptione & nativitate Mesia hominis magnum istud insinuaretur dogma, quis & qualis hic homo futurus sit, non nudus scilicet homo, sed is, cum quo divina ista natura, quæ Spiritus s. & virtus altissimi & Filius Dei appellabatur, confestim in ipsa conceptione archissime sese conjunxerit, quique propte-

rea inde a conceptione ipsa fuerit Filius altissimi, nec postea demum, baptismi tempore, unionem & conjunctionem quandam cum divina natura adeptus sit. Atque id quidem ipse Evangelista apertissime videtur confirmare, continuo adjiciens, his verbis sese non modo explicare voluisse, quomodo accidere possit, ut Maria virgo sine ulla consuetudine viri filium sit paritura, sed & causam & rationem reddere, cur hic Mariæ filius non olim demum sit evasurus Filius Dei, sed nunc jam & continuo a natiuitate sua in hac summa dignitate collocandus sit.

In universum observare mihi visus sum, *Ireneum*, quamquam & ipsi antiquissima ista loquendi consuetudo tam alte animo infixata hæserit, ut sibi temperare haud potuerit, quin *Spiritus Dei* appellationem uno alterove loco de divina Christi natura adhiberet, & in *Ebionæis* id solum præcipue vituperare videretur, quod intimam & personalem conjunctionem huius Spiritus cum homine Jesu inde a primo conceptionis momento negarent, vid. imprimis L. V. c. 1: *Ireneum* tamen, inquam, observare mihi visus sum, primum fuisse, qui istas prisca judaismi formulas in ecclesiam christianam traductas, earumque nativum & originarium sensum plus, quam par erat, negligeret, & multo plura, quam fieri debebat, loca, ubi vox, *Spiritus s. & Spiritus Dei*, de Christo adhibita occurrit, ad *tertiam* SS. Trinitatis personam transferret. Quod quidem ipsi accidisse videtur vel ex ignorantia priscae theologiæ judaicæ, cujus notitia inter græcos & latinos christianos inde a sæculo secundo magis magisque obscurata & oblivioni tradita fuit: vel per fervorem disputandi contra *Ebionæos* & *Gnosticos*, qui abutebantur hac appellatione ad errores suos pingendos, eamque perperam transferebant ad ea, quæ in baptismo Christi gesta sunt. His quo fortius obviam iret *Ireneus*, consultum fortasse duxit, omnia propemodum V. & N. T. loca, ubi de Spiritu s. super Messiam hominem requiescente illique conjuncto, differitur, quæ tum prisca judæi, tum primitivi christiani unanimi consensu de divina Christi natura

tura intellexisse videntur, aliorum & ad *Spiritum* s. personaliter sumtum transferre. Cujus generis exempla immutatarum notionum a similibus causis profectarum, etiam alia in antiquitate christiana passim occurrunt. Imprimis interpretatio ista *unctionis* Christi per *Spiritum* s. qua peculiaris gratiæ dona, a *tertia Divinitatis* persona in humanam Christi naturam collata complecti ea putatur, Irenæum videtur auctorem habere. Antea christiani doctores, exemplo antiquissimorum judæorum nihil aliud in hac unctione intellexisse videntur, nisi conjunctionem personalem divinæ naturæ cum humana, & inde resultantem communicationem idiomatum divinorum. Hæc sententia quamvis inde ab *Irenæi* tempore sensim in desuetudinem abiret, & alterum istud dogma ab *Irenæo* iavectum fere invalesceret; non defuerunt tamen quovis tempore, qui vestigiis antiquissimarum notionum inhærent. *Origines de princip.* L. IV. opp. T. I. p. m. 749: *Oleo letitiæ*, inquit, *ungitur*, anima Christi, *cum verbo Dei immaculata confederatione conjuncta*, & *per hoc sola omnium animarum peccati incapax fuit, quia Filius Dei bene & plane capax fuit: ideoque & unum cum ipso est, & Jesus Christus appellatur, per quem omnia facta esse dicuntur.* Sic & quarto adhuc sæculo Eusebius in hanc sententiam, & plane secundum priscas judæorum & primorum christianorum ideas videtur disputare, ut oleum, quo unctus est *Jesus homo* de divina natura Mesia, seu de Filio Dei, *unctionem vero ipsam* de communicata humanæ naturæ per unionem personalem maiestate divina intelligeret. *Hist. eccl.* L. I. c. III. p. m. 13. Atque hæc interpretatio videtur admodum simplex esse, multisque subtilitatibus non adeo necessariis viam præcidere: quocirca eam etiam nostra ætate nonnullis, iisque præstantissimis Theologis placere video.

Cæterum tantum abest, ut hæc vis vocis *Spiritus* in doctrina de persona Christi, quam adhuc adstruximus, damni aut detrimenti aliquid inferat in doctrinam de tertia SS. Trinitatis

persona, quæ simpliciter & appropriative, ut ita dicam, nomen *Spiritus sancti* gerit; ut ex antiquis tum judæis, tum christianis, qui eam secuti sunt, ne unus facile nominari possit, qui propterea tertiam Divinitatis personam negaverit aut omiserit. Constitueram, etiam hunc locum paullo accuratius persequi & excutere: sed cum hæc disputatio mihi sub manibus præter opinionem jam nimis excreverit; in præsentia hanc questionem dimitto. Idque hoc securius fieri poterit; cum jam alii, qui gravissimum istud doctrinæ caput, de SS. Trinitate, tum ex priscorum judæorum, tum ex antiquissimorum christianorum monumentis illustrarunt, hac de re tantum dixerint, quantum homini veritatis amanti sufficere potest.

Quo igitur tandem toti huic scriptioni finem imponamus; id unum adhuc monemus, CIVES, ut summam adhibeatis curam & sollicitudinem, a stupenda ista animi levitate & impudentia vobis cavendi, qua multi divinam Domini nostri Jesu Christi majestatem imminuere & vellicare haud verentur. Quis non horreat tales ausus; cum Christus nobis ubique in Scriptura s. ut verus Dei Filius, infinite excelsior omnibus creaturis, apud Patrem existens ante sæcula, postea hominem indutus propter salutem humani generis, & in hac sua humana natura exaltatus ad dextram Dei, ab omnibus creaturis colendus, proponatur, a quo uno vitam, justitiam, libertatem a peccato, & donum Spiritus sancti expectemus, qui renovet nos ad divinam vitam, & ad beatam immortalitatem idoneos reddat. Cavete vobis, mortales! nec enim petulantes istos insultus in Jesum Christum Filium Dei, impune quis feret. *Pf. CX, 2. 5. 6. Luc. XIX, 27.* Neque tamen putetis, istud jam sufficere, ut cogitando tantum & sterili quodammodo assensu amplectamini hanc sententiam de vera & summa divinitate Christi. Totus animus subjiciendus est Christo, ut omnis fiducia mentis in ipso sit defixa, & omnis justitia & spes vestra ipso nitatur, & purissimum sequatur in tota vita obsequium, præceptis ipsius exhibendum. Sine hoc enim, quid-

quidquid cæteroquin laboretis, & quomodocunque id quod natura honestum & pulchrum est, sequi putetis, nil nisi hypocrisis & vana virtutis persuasio mentem vestram occupat. 1 *Corinth.* I, 18. 19. 23. 24. 27-31. Salutari vero ista cognitione Christi cum animus vester imbui haud possit sine Spiritus s. divino numine, *Ephes.* I, 7. ff. hos festos dies, huic beneficio meditando destinatos, ad id conferatis, quæsumus, ut Spiritum s. ejusque divinum lumen a Patre luminum petatis. Nec enim, qui serio petit, repulsam feret. *Luc.* XI, 13.

P. P.

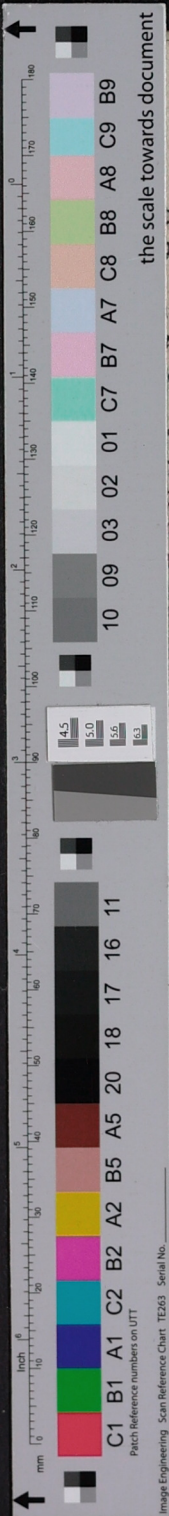
BUETZOVII, SUB SIGILLO ACADEM.
PENTECOSTES SOLEMNI DIE.
MDCCLXXII.

LBMV Schwerin 33
000 301 221

✻ ✻ ✻

33

id est: dummodo formulas theologicas pri-
loquendi more metiamur; quod iniquum
tantum hac phrasi abutebantur: sed & ii,
odoxi habentur, nec saeculo 2. & 3. modo,
to contra *Arianos*, ab ea non abhorrebant.
cognit. *Clement. L. I. c. XXIV. not. 1. Idem*
Marcion L. III. c. 6: nos quidem certi su-
in prophetis locutum, SPIRITUM scili-
neps: Sermo & SPIRITUS, id est, Chri-
cap. XVI: Quis loquebatur, ad Moysen, ni-
is, qui est Christus? Item plane Apostoli
m esse, inquit, *advers. Prax. cap. 21, Fili-*
em, & Filium Dei per Spiritum ejus. Ec-
colus, inquit, de utraque ejus substantia do-
quit, ex semine David; hic erit homo &
definitus est Filius Dei, secundum Spiri-
& sermo & Dei Filius. Videmus dupli-
fusum, sed conjunctum in una persona, De-
um. Nec, quod Tertullianus voculam
m *Spiritus* omisit, quidquam attinet. Ete-
la *Tertullianus* ad causam, quam proban-
s non habebat. Attamen probationi nihil
si adjiciatur: id quod ex iis, quæ in præce-
patet. *Tertullianus* omisit, quia ipsa in præ-
at, non quia eadem illi obstabat. Istud im-
missimum, scriptoribus *secundi* & ex parte
modum solemne esse, ut illustre istud an-
ventu *Spiritus s. & de obumbratione virtu-*
, de Filio Dei, sive de divina Christi natu-
rationem ejus hoc loco doceri affirmant.
ad Autolyc. L. II. p. m. 88, dum Christum
, καὶ ἀρετὴν, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν ὑψίστην,
principium, & sapientiam, & VIRTUTEM
c altis-